

Izvorni naučni članak

UDK 338.124.4(100)

EKONOMSKA KRIZA I ODRŽIVI RAZVOJ

Akademik prof. dr Ljubiša S. Adamović

The Florida State University

Održavanje naučne konferencije na ovu temu više je nego korisno zbog promena koje se dešavaju kako na međunarodnom planu tako i u privredama pojedinih zemalja, pre svega sa stanovišta efekata koje te promene imaju na uslove konkurencije. Nije potrebno da se ovom prilikom ukazuje na vrednosti i prednosti postojanja konkurencije sa stanovišta sniženja troškova proizvodnje i poboljšanja položaja kako pojedinih potrošača tako i nacionalnih ekonomija u celini. Međutim, konkurencija je u svakoj situaciji hvaljena dok se ne odnosi direktno na “moju” firmu ili “moju” državu. Drugim rečima postoji permanentna sklonost ka izbegavanju konkurencije i korišćenju prednosti, ako ne monopola, a ono bar oligopola, budući da “bekstvom” od konkurencije određeni ekonomski subjekti mogu da ostvare ekstra profite, nezavisno o kojoj kategoriji učesnika u privredi je reč. Savremena ekonomska kriza (koja je „zvanično“ počela 2008.), koja je još u toku, vodi ka usložnjavanju ekonomske atmosfere kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom planu.

Sa stanovišta održivog razvoja, konkurencija može da se karakteriše i kao pozitivan i kao negativan faktor. Pozitivna je utoliko što vrši pritisak na sve učesnike u pravcu racionalizacije korišćenja faktora proizvodnje, a negativna u onoj meri u kojoj otežava ulogu, pre svega države, da koristi svoju političku i ekonomsku moć, prvenstveno u cilju razvijanja infrastrukture. Sa stanovišta održivog razvoja, jedan od važnih preduslova je da postoje oni infrastrukturni objekti koje, po pravilu, treba da razvija javni sektor i na taj način stvara povoljnu klimu za investicije od strane privatnog sektora, budući da, kao što je poznato, privatni sektor retko preferira angažovanje u domenu krupnih infrastrukturnih projekata. Otuda je moguće da se postavi hipoteza o korisnoj podeli funkcija, naročito u zemljama u razvoju, da se javni sektor angažuje u izgradnji krupnih infrastrukturnih objekata, a da se privatnom kapitalu prepusti razvoj konkretnih privrednih delatnosti u proizvodnji robe i usluga.

Sam termin “održivi razvoj” možda zaslužuje posebnu analizu, budući da može da zvuči kao pleonazam, jer ako nešto nije održivo onda se ili teško ili nikako ne razvija. Međutim, ostavljajući po strani semantički aspekt problema, koristićemo taj termin kao što je prihvaćen u savremenoj

ekonomskoj literaturi, verovatno kao odredjena vrsta kompromisa kakvih je bilo i ranije, a verovatno će ih biti i ubuduće. Za to je dovoljna ilustracija termin “zemlje u razvoju”, što je rezultat političkog kompromisa u okviru Ujedinjenih nacija, da bi se izbegao termin “manje razvijene zemlje” i “nerazvijene zemlje”, budući da takvi termini izazivaju negativne emocionalne reakcije i rukovodstva i naroda u tim zemljama.

Vašingtonski konsensus i održivi razvoj

Ovaj program sadrži dve osnovne sugestije, ili dva osnovna “recepta” za privredni razvoj:

- a) nacionalna ekonomija treba da obezbedi makroekonomsku stabilnost, vodeći politiku konkurentnog deviznog kursa, malog budžetskog deficita i što šire osnove za uvođenje poreza;
- b) takođe treba da vodi politiku slobodne konkurencije uključujući i liberalizaciju spoljne trgovine, ukidanje ograničenja za priliv stranih direktnih investicija, uz eliminisanje preferencijalnih kamatnih stopa, privatizaciju javnih preduzeća, i poslednje po redu ali ne i po važnosti, da obezbedi zaštitu privatne svojine.

Ovako formulisana, relativno nova platforma globalnog razvoja, trebalo je, po očekivanju njenih tvoraca, da obezbedi situaciju u kojoj će slobodno tržište dovesti do viših stopa rasta i smanjenja siromaštva. Odricanje od liberalizacije tržišta tretira se kao državna intervencija koja samo može da dovede do zaštite interesa pojedinih grupa i da uspori privredni razvoj.

Savremeni razvoj svetske privrede dobrim delom je demantovao sugestije Vašingtonskog konsensusa budući da su one više rezultat opštih teorijskih koncepcija a ne rezultat realnog funkcionisanja nacionalnih privreda. Najbolji dokaz za ovu konstataciju je činjenica da zemlje koje su usvojile ponašanje u skladu sa Vašingtonskim konsensusom nisu više uspele ni u svom privrednom razvoju ni u smanjenju siromaštva, od onih zemalja koje se nisu striktno pridržavale preporučenih recepata. Kao dobra ilustracija u ovom pogledu može da posluži primer Haitija, gde pridržavanje Vašingtonskog konsensusa nije dovelo do pozitivnih očekivanja, a s druge strane primer Vijetnama – kao zemlje koja se nije pridržavala Vašingtonskog konsensusa a ima daleko bolje rezultate u nacionalnoj ekonomiji.

Drugi važan aspekt Vašingtonskog konsensusa je visoka orijentacija na ulogu tržišta, a zanemarivanje procesa jačanja potencijala pojedinih preduzeća i odsustvo sugestija za jačanje konkurentske moci nacionalnih ekonomija na međunarodnoj sceni. Takodje je potcenjena uloga makroekonomske politike kojom bi mogla da se poboljša privredna struktura, diversifikuje proizvodnja i stimulišu sektori bržeg rasta, a time i više profitne stope u domenima rastuće tražnje.

Najzad, sugestije Vašingtonskog konsensusa za savremeni održivi razvoj formulisane su tako kao da mogu da se primene u praksi svih zemalja nezavisno od nivoa ekonomske razvijenosti. Ignoriše se činjenica takozvanog “efekta kasnijeg razvoja” odnosno da zemlje koje počinju industrijalizaciju u vreme kada veliki broj zemalja već ima razvijenu industriju treba da imaju i drugačiju ekonomsku politiku i drugačija institucionalna rešenja, kao i njihove prednosti da mogu da koriste tekovine savremene tehnologije, koja je razvijena i primenjena na sporiji način u ranije industrijalizovanim zemljama. Drugim rečima, manje razvijene zemlje imaju jednu važnu prednost, a to je da ih “čekaju” savremena tehnološka rešenja.

Analiza razvoja savremene svetske privrede svedoči, da su u razdoblju posle Drugog svetskog rata najbrži ekonomski razvoj imale zemlje istočne Azije. To se odnosi na Japan, Južnu Koreju, Tajvan i Kinu od kojih se nijedna ne bi mogla uklopiti u recepturu Vašingtonskog konsensusa, a neki autori koriste iskustva ove grupe zemalja za formulisanje teze o konsensusu razvoja na liniji Peking-Seul-Tokio (Beijing-Seoul-Tokyo Consensus, uz skraćenice BeST Consensus).

U okviru takozvane BeST platforme politika smanjenja siromaštva odvojena je od politike ekonomskog razvoja. Prioriteti u politici ekonomskog razvoja dati su jačanju nacionalnih ili međunarodnih investicija, uz vođenje računa o ubrzanju tehnološkog razvoja i direktnom povezivanju profita i investicija. U tu svrhu ove zemlje su razvile posebne aktivnosti nezavisne od delovanja zakona slobodnog tržišta. U cilju ubrzanja razvoja, one formiraju posebne agencije i institucije kao što su banke za stimulaciju izvoza i uvoza, specijalne ekonomske zone, banke za stimulisanje razvoja, tehnološki instituti, posebna ministarstva, kao što je MITI i Ministarstvo finansija u Japanu, Biro za industrijski razvoj i tehnološka istraživanja u Tajvanu, Nacionalna komisija za reformu razvoja i Izvozno/uvozna banka u Kini, i sl. U ovoj grupi zemalja posebno se vodi računa da pomenute institucije budu popunjene sposobnim kadrovima.

Za razliku od poznate podele politike razvoja na politiku supstitucije uvoza ili pak ekspanzije izvoza, ova grupa zemalja kombinuje nekoliko simultanih staza za ostvarenje postavljenog cilja. To uključuje pružanje pomoći izvoznicima, često uz bescarinski uvoz inputa koji služe za povećanje izvoza i besplatno pružanje informacije postojećim i potencijalnim izvoznicima o uslovima tražnje na svetskom tržištu. Preduzeća angažovana u proizvodnji kojom se supstituiše uvoz strogo su kontrolisana i izložena su dovoljnoj otvorenosti i međunarodnoj konkurenciji, kako bi se troškovno i cenovno bolje prilagodila uslovima svetskog tržišta. Najzad, tzv. BeST Consensus posebnu važnost pridaje univerzitetском obrazovanju, prvenstveno u domenu prirodnih nauka, tehničkih nauka i matematike – o čemu u Vašingtonskom konsensusu nema ni reči.

Ekonomska kriza i nezaposlenost

Savremena ekonomska kriza, koja je počela poremećajima na tržištu nekretnina u SAD da bi se zatim proširila na finansijsku krizu i na evropske zemlje karakteriše se, između ostalog, visokim stepenom nezaposlenosti. Problem nezaposlenosti u uslovima savremene globalizacije i visoko razvijene podele rada ima izuzetno teške posledice kako materijalne tako i psihološke prirode.

Iako u poređenju sa Velikom ekonomskom krizom iz 1929-33. godine, podaci o nezaposlenosti ne deluju zabrinjavajuće, treba imati u vidu da su u razdoblju posle Velike ekonomske krize izvršene duboke strukturne promene kako u proizvodnji tako i u socijalno-političkim sistemima, što sve ima posebne posledice po položaj nezaposlenih. U pitanju je prvenstveno položaj relativno visoko obrazovanih kadrova koji ne može da se reši korišćenjem metoda javnih radova, što je bila jedna od karakteristika rešavanja ovog problema tokom Velike ekonomske krize. S druge strane, u razvijenim industrijskim zemljama došlo je do značajnih promena u socijalnoj strukturi i skali vrednosti kao i do atomizovanja i raslojavanja porodica. Uz smanjeno učešće stanovništava u poljoprivredi i uz slabljenje emotivno-porodičnih veza nekadašnji moćni amortizer socijalnih problema, kao što je bila uža i šira porodica, prestaje da funkcioniše ili u najboljem slučaju ima znatno manju ulogu. Visok nivo specijalizacije i podele rada, optimistička očekivanja visoko obrazovanih kadrova i iskustva koja su imali tokom relativno dugog ekonomskog prosperiteta, doprineli su da materijalni i psihološki šok izazvan nezaposlenošću izaziva trajne negativne efekte.

S druge strane, u zemljama u usponu, kao što su Kina, Indija, Brazil, Rusija, i još neke zemlje, dolazi do porasta zaposlenosti dobrim delom i zbog "preseljavanja industrije" iz razvijenih u manje razvijene zemlje, u slučaju Rusije zbog podizanja na noge ruske privrede koja je bila gotovo uništena u procesu likvidacije SSSR-a i predsednikovanja B. Jeljcina. Veliki broj autora procenjuje da je zahvaljujući ovom usponu u grupi zemalja BRIK (Brazil, Rusija, Indija, Kina) u svetu povećan broj zaposlenih za oko 400 miliona, čime je formirana i nova potrošačka snaga, prvenstveno u domenu robe za široku potrošnju.

Gotovo je paradoksalno ali ne manje tačno da je grupa BRIK i još jedan broj zemalja u razvoju dobrim delom poslužio kao amortizer za ublažavanje negativnih efekata savremene ekonomske svetske krize. Međutim, ukoliko bi se produžilo trajanje tekuće krize teško je pretpostaviti da to ne bi imalo negativne efekte i po pomenute zemlje. Naime, prosperitet privrede u grupi BRIK delimično zavisi i od plasmana njihovih proizvoda na tržišta SAD i Zapadne Evrope pa će pad tražnje izazvan nezaposlenošću svakako imati svog odraza i po izvoz iz zemalja grupe BRIK. Značajno je da se veliki deo ekonomskog prosperiteta u BRIK zemljama zasniva na proširenju unutrašnjeg tržišta, odnosno jačanju domaće tražnje i da ne zavisi isključivo od izvozne tražnje.

Ozbilnost problema nezaposlenosti u SAD i Zapadnoj Evropi može da se sagleda iz činjenice da je nivo nezaposlenosti u SAD između 9.5 i 10% dok je gornja granica socijalno prihvatljive nezaposlenosti 5%. Drugim rečima u SAD se smatra da je prirodna stopa nezaposlenosti maksimalno 5%, a svako povećanje iznad 5% izaziva svojevrsnu uznemirenost, dok je udvostručenost stope nezaposlenosti razlog za specifičnu vrstu uzbune. Prema podacima časopisa "Economist" ukupna nezaposlenost u SAD i Zapadnoj Evropi je 44 miliona, odnosno odgovara veličini stanovništva Španije. Najvišu stopu nezaposlenosti ima Španija, 21%. U SAD zvanično registrovani broj nezaposlenih iznosi 14 miliona dok je nedovoljno zaposleno, odnosno sa skraćenim radnim vremenom, oko 11 miliona. Nešto je bolja situacija u Nemačkoj koja u 2011. ima manje nezaposlenih nego u 2008. godini. Za sada nema još dovoljno analiza o takozvanim nematerijalnim posledicama ekonomske krize, budući da u uslovima nezaposlenosti i rastućeg siromaštva dolazi do niza drugih teškoća kao što su depresivna stanja, povećanje broja razvoda, rastući broj korisnika droge, i drugi tzv. "socijalni troškovi" nezaposlenosti.

Posebnu karakteristiku savremene nezaposlenosti u razvijenim zemljama predstavljaju disproporcije u odnosu na nezaposlenost pojedinih starosnih grupa. Nezaposlenost je daleko veća među mlađima što doprinosi nizu negativnih posledica ne samo zbog kasnijeg starta u karijeri i nižih nadnica i plata, već i zbog toga što tržište radne snage u SAD, kao najfleksibilnije i sa najmanjim nivoom zaštite zaposlenih u poređenju sa zapadnoevropskim zemljama otvara mogućnost lakšeg gubljenja posla u budućnosti jer sadašnja mlađa generacija neće moći da raspolaže dovoljnim radnim iskustvom.

Izlaz iz ove situacije traži se uglavnom na kejnzijanskoj osnovi, odnosno angažovanjem države u upumpavanju novca u privredu i stimulisanja tekuće tražnje. Naponi da se poveća tražnja kontradiktorni su naporima da se povećanjem štednje smanji budžetski deficit. Delimično rešenje traži se u angažovanju države na finansiranje razvoja putne mreže, opravci školskih i drugih javnih zgrada, traženju fiskalnih stimulansa za zapošljavanje i drugim oblicima državne intervencije.

Evropska unija – kriza u krizi

Složenost savremene međunarodne ekonomske scene može najbolje da se ilustruje činjenicom da se u uslovima svetske ekonomske krize pojavilo novo krizno žarište kao što je Evropska unija. Ta kriza se manifestovala pre svega na finansijskom planu kroz krizu evra kao zajedničke valute većeg broja zemalja članica Evropske unije i kao simbola jedinstva i uspešnosti ovog modela savremene međunarodne regionalne ekonomske integracije.

Sa tog stanovišta posebnu pažnju zaslužuje ponašanje vlada nekih zemalja koja se trude da što pre i na bilo koji način dođu do bilo kakvih

institucionalnih rešenja u odnosima njihovih zemalja sa Evropskom unijom. Dobija se utisak da se vlade nekih zemalja izuzetno angažuju u naporima da što pre kupe kartu za ulazak na "Titanik". Nesumnjivi višegodišnji uspesi Evropske unije svakako podstiču nastojanje da se zemlje koje su van Unije što više približe kandidaturi, ali se zaboravlja da kao sto postoji "životni vek proizvoda" postoji i životni vek institucije. Ekonomski prosperitet Evropske unije nije isključivi rezultat proširenja tržišta, već pre svega rezultat snage i prosperiteta nekoliko zemalja članica. Savremena finansijska kriza Irske, Grčke, Španije, Portugalije, Italije, a eventualno i Francuske, ukazuje na zaključak da jedan broj zemalja koje su članice Evropske unije nominalno imaju taj status, ali su, realno posmatrano ekonomski i u svakom drugom pogledu "nezrele" da uđu u klub za koji nisu u stanju da plaćaju članarinu.

Naime, razmatranja o sadašnjoj krizi Evropske unije i rastuće shvatanje o potrebi redefinisanja Lisabonskog sporazuma i uvođenja određenih gradacija u status članstva, pokazuje da je samo u uslovima izuzetnog pa i veštačkog prosperiteta bilo moguće da se neke zemlje prime u članstvo Evropske unije, iako, kao što se pokazalo, nisu mogle da izdrže poštovanje "članskih pravila". Drastičan primer je slučaj Rumunije i Bugarske, posle čijeg prijema se s pravom postavlja pitanje – da li je uopšte potrebna bilo kakva kvalifikacija za članstvo u Evropsku uniju i da li bi posle prijema ovih dveju zemalja, praktično svaka zemlja koja to želi mogla da ispuni "pristupnicu" i da se učlani u ovaj klub?

Diskusija o Evropi i Evropskoj uniji kao grupi zemalja koja bi trebalo da se kreće u dve, a možda i tri brzine, nameće zaključak da je proširenje nekadašnje Evropske ekonomske zajednice 6 zemalja na današnjih 27 zemalja u članstvo Evropske unije bilo samo sipanje vode u vino. Predlozi o zemljama koje se kreću različitom brzinom navodi na zaključak da će prioritetno članstvo pripasti bivšoj "Evropskoj šestorici" od kojih bi eventualno mogla da ispadne Italija, a da uđe Velika Britanija.

Nije izlišno napomenuti da u zemljama koje teže ka učlanjenju postoje iluzije da bi eventualnim članstvom u Evropskoj uniji mogli da se reše domaći ekonomski, politički i socijalni problemi i da će Evropska unija biti izvor koji bi mogao da finansira rešenje onih problema za koje ne postoje sredstva u potencijalnim državama članicama. Potcenjuje se koncepcija da svaka zemlja mora prvenstveno sama da rešava svoje probleme i da ukoliko bude obezbedila vladavinu prava, iskorenila korupciju, smanjila nezaposlenost i pokazala da je u stanju da obezbeđuje sopstveni razvoj, samim tim postala mnogo prihvatljivija za članstvo u Evropskoj uniji i da bi umesto gotovo beskičmenjačke snishodljivosti, u nadi da će biti primljena, mogla da očekuje i poziv od Evropske unije da se prihvati članstva.

Jedan od ključnih problema Evropske unije za koji se znalo da postoji od početka funkcionisanja Mاستrihtskog sporazuma bila je orijentacija na monetarnu uniju, bez utvrđivanja određenih pravila, a još

manje bez jasne orijentacije na realizaciju fiskalnog jedinstva. Računalo se na “fer plej” i samodisciplinu zemalja članica. Ovo se pokazalo kao iluzija, i strukturni problem koji se mogao tolerisati do izbijanja svetske ekonomske krize postaje neodrživ u uslovima krize u krizi. Na ovaj način perspektiva Evropske unije se najviše sagledava sa stanovišta mogućnosti realizacije fiskalne unije, za čije postojanje nisu podjednako ni zainteresovane niti ekonomski i psihološki pripremljene zemlje članice. Kriza evra i slučaj Grčke bilo je samo zvono za uzbunu i početak procesa u koji su se kasnije uključile i neke druge zemlje. Spašavanje evra i evrozone nije moguće bez ključne uloge Nemačke kao vodeće ekonomske sile na evropskom kontinentu i stuba na kome počiva sigurnost Evropske unije. U cilju smanjenja negativnih efekata potencijalne monetarne zaraze osnažena je funkcija Evropskog finansijskog stabilizacionog fonda (European Financial Stability Facility – EFSF) kako bi se obezbedili kratkoročni zajmovi, izvršila rekapitalizacija banaka i kupovale državne obveznice zemalja u krizi. Na izvestan način ovo bi bilo i stvaranje evropskog monetarnog fonda, što su tržišta vrlo dobro primila, pa je čak postojala i kratkotrajna euforija optimističnih očekivanja.

Kriza evra je otvorila polemiku oko realističnosti uspostavljanja jedinstvene valute za veći broj veoma različitih zemalja. Te zemlje se razlikuju po veličini teritorije, broju stanovnika, nivou ekonomskog razvoja, dohotka po stanovniku, istoriji, religiji i kulturi, iako su u evrozonu ušle 17 od 27 zemalja. Na taj način htelo je da se prikaže da koliko god bile velike razlike između 27 zemalja članica, njih 17 imaju niz zajedničkih imenitelja i mogu da funkcionišu. Samo se po sebi razume da je prihvatanjem ulaska u evrozonu svaka individualna članica morala da se odrekne jednog dela suvereniteta. Insistiranje na stvaranju fiskalne unije znači pripremanje potencijalnih zemalja članica na odricanje i većeg dela suvereniteta u korist Evropske unije. Tim povodom može da se očekuje veći otpor u zemljama članicama nego kada je u pitanju monetarna unija. Gubitak suvereniteta na monetarnom planu znatno manje neposredno pogađa svakog građanina pojedinačno, nego gubitak suvereniteta na fiskalnom planu. Polazeći od toga da fiskalna politika obuhvata prikupljanje sredstava u korist državnih organa na jednoj, i način trošenja tih sredstava na drugoj strani, pojedinačni i grupni interesi pojedinih kategorija građana dolaze daleko više do izražaja budući da u razvijenijim zemljama najveći deo javnih izdataka otpada na tzv. transferna plaćanja među kojima vodeću ulogu imaju razni programi socijalnog karaktera.

Na izvestan način savremena kriza Evropske unije podseća na neuspele pokušaje integrisanja u okviru Saveta za uzajamnu ekonomsku pomoć pod vodstvom i okriljem SSSR-a, i na dezintegraciju Čehoslovačke i Jugoslavije budući da se u ovim navedenim slučajevima kao i u slučaju Evropske unije radi o zajednicama u kojima je postojao ili postoji visoki stepen razlika uz nedovoljnu političku, psihološku, vojnu i ekonomsku snagu koja bi mogla da kombinujući politiku štapa i šargarepe dovede sve zemlje članice da se ponašaju na bazi određenog zajedničkog imenitelja.

Ova komparacija ne znači da će Evropska unija biti osuđena na propast, već da je neupitno da se izvrši njena reorganizacija koja bi dovela do sklada između ideoloških i političkih aspiracija i ambicija, i ekonomskog i realnog stanja pre svega privreda tih zemalja. Gotovo je nemoguće da se odluke donose na bazi konsensusa zemalja koje su po nizu kriterijuma izuzetno različite. S druge strane, ako se želi da se sačuva koliko toliko demokratski stil i način odlučivanja ili obezbedi privid demokratizma, ulazi se u rizik eventualne neefikasnosti u funkcionisanju institucije.

Za budućnost evrozone, što ne znači neposredno i za budućnost Evropske unije, ključna uloga pripada Italiji. Za razliku od Grčke, Portugala, Irske i Španije, za spasavanje italijanske privrede potrebna su daleko veća sredstva i od Italije se očekuje da sama učini sve što može na oporavku sopstvene situacije. Položaj Italije je otežan postojanjem nekompetentnog političkog sistema kojim se zemlja povremeno parališe i time doprinosi opadanju vrednosti, odnosno poskupljenju rizika za sve postojeće i potencijalne investitore u Italiji. Od jula 2011. godine Italija je izložena dvostrukom kolapsu: globalnom opadanju ekonomske aktivnosti s jedne i gubljenju kredibilitnosti i poverenja u vladinu politiku s druge strane. Zbog toga dolazi do visokog skoka rizika na tržištu italijanskih državnih obveznica. Sredstva koja su ponuđena Italiji u tom trenutku ne samo da nisu pomogla poboljšanju ekonomske aktivnosti, već su čak i dovela do izvesnog ublažavanja i nesagledavanja ozbiljnosti situacije.

Međunarodna zaduženost

Jedan od izuzetno važnih obeležja savremene krize svetske privrede ogleda se i u visokom stepenu zaduženosti gotovo svih zemalja, što se vidi iz sledeće tabele:

Stanje javnih dugova

Zemlja	Neto zaduženost % BDP 2011.
Japan	127,8
Irska	70,0
Velika Britanija	62,4
Grčka	124,8
Portugalija	75,5
Španija	45,7
SAD	74,8
Francuska	60,2
Belgija	80,8
Italija	100,6
Holandija	37,5

Mađarska	54,2
Poljska	32,5
Češka Republika	7,4
Austrija	45,7
Kanada	33,7
Nemačka	50,2
Norveška	-161,5
Danska	2,7
Australija	6,1
Južna Koreja	-38,1
Švajcarska	0,5
Finska	-59,2
Švedska	-25,0

Izvor „The Economist“ 4. avgust 2011.

Kao što se vidi iz prethodne tabele, od razvijenih zemalja Norveška, Finska, Švedska i Južna Koreja imaju viškove, odnosno suficit u budžetima, dok su gotovo sve ostale zemlje relativno visoko zadužene. Za kreatore ekonomske politike od posebnog značaja je iskustvo skandinavskih zemalja (Danska, Finska, Švedska) koje su uspele da obezbede i visok nivo potrošnje i budžetske suficite uz istovremeno vodeće mesto u razudenosti socijalne politike i obezbeđenja relativno visokog životnog standarda i potrošnje svojih građana.

Očuvanje evra

Kriza Evropske unije i posebno kriza evra podstakle su mnoge analitičare da ukažu na mogućnost nestanka evra kao valute i vraćanje nacionalnih valuta na evropsku scenu. Bez obzira na riskantnost prognoze jedan broj autora kao i potpisani smatraju da će evro preživeti pre svega zbog toga što bi eventualni nestanak evra izazvao daleko veće poremećaje i štete nego što su troškovi za njegovo održavanje i oporavak. Ukoliko bi došlo do sloma evra, globalne ekonomske posledice bile bi veće nego one izazvane krizom iz 2008/09. godine. Evropska unija je međutim rezultat kombinovanja političkih i ekonomskih faktora u cilju stvaranja relativno velikog područja koje je kao takvo važan partner SAD, Kine, Rusije i ostatku sveta. Posledice krize evra osećaju se i na političkom planu budući da dolazi do tendencije jačanja desnice i jačanja konzervativnih koncepcija u vođenju ekonomske politike. Ostaje da se vidi kako će doći do eventualnog kompromisa između neophodnosti da se poveća potrošnja radi oživljavanja privrede, a istovremeno obezbedi jačanje štednje radi stabilizacije državnih budžeta i smanjenja javnih dugova.